

Łukasz Lep

doktorant, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

**Sprawozdanie z konferencji naukowej
„Leon Wachholz – w 150 rocznicę urodzin,
w 75 rocznicę śmierci”, Kraków 15 maja 2017 r.**

Ryc. 1. Leon Wachholz, portret autorstwa Leona Wyczółkowskiego ze zbiorów Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego

Źródło: <http://pau.krakow.pl/index.php/pl/aktualnosci-2/1276-leon-wachholz-w-150-rocznice-urodzin-w-75-rocznice-smierci> [dostęp: 28.05.2017].

W dniu 15 maja 2017 r. w gościnnych murach Polskiej Akademii Umiejętności odbyła się konferencja naukowa poświęcona życiu i pracy naukowej twórcy współczesnej medycyny sądowej prof. Leona Wachholza (1867–1942). Rozpoczęcie konferencji poprzedziło oficjalne złożenie kwiatów i zapalenie zniczy na rodzinnym grobie L. Wachholza, który znajduje się na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie. Pamięć tego jednego z najwy-

bitniejszych polskich medyków sądowych oraz zasłużonego przedstawiciela nauki krakowskiej została uczczona przez Dziekana Wydziału Prawa i Stosunków Międzynarodowych Krakowskiej Akademii, prof. zw. dr hab. Jana Widackiego, Kierownika Zakładu Medycyny Sądowej Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego, dr hab. Tomasza Konopkę, oraz doktorantów Krakowskiej Akademii w roku przypadającym na 150. rocznicę urodzin i 75. rocznicę śmierci profesora.

Ryc. 2. Grób rodzinny Wachholzów, w którym spoczywa Leon Wachholz

Źródło: Zdjęcie wykonane na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie, 15.05.2017 r.

Konferencja zorganizowana została wspólnie przez Katedrę Kryminalistyki, Kryminologii i Nauk o Policji Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Polską Akademię Umiejętności oraz Katedrę i Zakład Medycyny Sądowej Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego.

W konferencji udział wzięli przedstawiciele ośrodków akademickich: Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Zakładu Medycyny Sądowej i Katedry Historii Medycyny Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego.

Współorganizator, prof. Jan Widacki, powitał reprezentantów środowisk naukowych oraz wszystkich przybyłych gości. Uroczystego otwarcia konferencji dokonał Dyrektor Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności, prof. dr hab. Andrzej Mączyński, wspominając pokrótce życie i działalność naukową prof. Leona Wachholza.

Celem konferencji, odbywającej się w rocznicę narodzin i śmierci prof. Leona Wachholza – wybitnego medyka sądowego o międzynarodowej sławie,

było przybliżenie jego sylwetki, życia oraz wkładu naukowego dla współczesnej medycyny sądowej, który przez lata służył i służy studentom, lekarzom oraz prawnikom. Miejszem konferencji była „Duża Aula” Akademii Umiejętności w Krakowie, przy ulicy Sławkowskiej 17, gdzie za życia prof. Leona Wachholza spotykały się wspólnie środowiska naukowe różnych dyscyplin. Atmosfera obrad sprzyjała nie tylko przedstawieniu sylwetki mistrza, ale również owocnym dyskusjom i refleksjom zgromadzonych. Konferencję podzielono na trzy sesje. Każdej z sesji towarzyszyło duże zainteresowanie, a ożywione dyskusje przenosiły się w przerwach z auli obrad do kularów. Pierwszej sesji przewodniczył prof. Jan Widacki, dwóm kolejnym dr. hab. Tomasz Konopka. W pierwszych dwóch sesjach przewidziane były po cztery referaty, natomiast w ostatniej, zamykającej konferencję, trzy oraz panel dyskusyjny.

Sesja I oscylowała wokół życia, aktywności zawodowej i społecznej prof. Leona Wachholza, rodzinnego miasta Krakowa za czasów jego działalności oraz wkładu, jaki profesor wniósł w rozwój medycyny sądowej. Sesję pierwszą zamknął referat przedstawiający koncepcję prawa kontrastu prof. Leona Wachholza. W sesji II przedstawiono prof. L. Wachholza jako historyka medycyny, psychiatrę sądowego, pioniera kryminalistyki oraz zaprezentowano relacje między prawem karnym a XIX-wieczną moralnością w jego dziełach. Z kolei ostatnia sesja zawierała takie zagadnienia, jak studium kryminologiczne wojny a zbrodni z punktu widzenia współczesnej kryminologii Leona Wachholza. Przedstawiono także sylwetkę Wachholza jako humanisty, jak również jego wykład habilitacyjny.

Wprowadzenia do podejmowanych zagadnień na gruncie kryminologicznym i kryminalistycznym, otwierającym pierwszą sesję wykładem inauguracyjnym pt. „Życie Leona Wachholza”, dokonała doktorantka Krakowskiej Akademii mgr Elżbieta Jabłońska. Swą narrację poświęciła chronologicznie przedstawieniu życia prywatnego i zawodowego Leona Wachholza.

Kolejne wystąpienie wygłosił dr Waław Brząk z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego. W swoim wystąpieniu, pt. „Kraków Leona Wachholza”, prelegent przedstawił miasto Kraków z okresu, w którym się urodził, dorastał, kształcił, pracował i udzielał towarzysko L. Wachholz, gdzie elita intelektualna i artystyczna ówczesnego małego, niespełna 100-tysięcznego Krakowa, stanowiła jedno, wzajemnie się inspirujące środowisko. Ciekawostką przedstawioną przez dr. Brząka była informacja o nadaniu nazwy im. prof. Leona Wachholza jednej z obecnych ulic miasta Krakowa.

Następne wystąpienie zostało wygłoszone przez kierownika Zakładu Medycyny Sądowej Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego – dr. hab. Tomasza Konopkę, pt. „Wkład Leona Wachholza w rozwój medycyny sądowej”. W swoim referacie prelegent niezwykle ciekawie przedstawił udział

prof. Leona Wachholza w rozwoju medycyny sądowej, jako autora pierwszego nowoczesnego polskiego podręcznika tej nauki. Prelegent podkreślił, iż Leon Wachholz, jako medyk sądowy, wprowadził badania eksperymentalne do medycyny sądowej, co zasadniczo zmieniło paradygmat tej nauki. Następnie uczestnicy konferencji zostali zapoznani z najważniejszymi pracami prof. Leona Wachholza, które opisywały takie zagadnienia, jak: błąd medyczny, zgon z uduszenia i utonięcia, osteologia oraz entomologia sądowa, badanie ofiar przestępstw seksualnych, techniki sekcji zwłok, toksykologia sądowa, zatrucia tlenkiem węgla, fosforem, strychniną, kwasem karbolowym. Prelegent omówił również badania doświadczalne Leona Wachholza nad utonięciem, oznaczeniem wieku na zwłokach (na podstawie procesu kostnienia główki kości ramieniowej) oraz nad zatruciem tlenkiem węgla (współtwórca metody oznaczania hemoglobiny tlenkowo-węglowej – próba Wachholza-Sieradzkiego). Jak zauważył prof. Konopka, badania te zapewniły polskiej medycynie sądowej znaczące miejsce w piśmiennictwie światowym, o czym świadczą ilości cytowań w podręcznikach i artykułach naukowych.

Ostatni referat w pierwszej części przygotowany został przez prof. zw. dr. hab. Jana Widackiego we współautorstwie z mgr Eweliną Działek z Krakowskiej Akademii Frycza Modrzewskiego. Temat referatu brzmiał „Kryminologia Leona Wachholza. Od fascynacji antropologią kryminalną do prawa kontrastu”. W przemówieniu wskazano, że zainteresowania naukowe Wachholza nie ograniczały się jedynie do medycyny sądowej. Zwrócono uwagę, że był on też wybitnym kryminologiem, którego prace o przyczynach przestępstw zapewniły mu miejsce w szeregu najwybitniejszych kryminologów tamtych czasów. Prelegentka przedstawiła, że w pracach: *O przewrotnym popędzie płciowym* i *O morderstwie z lubieżności*, Wachholz wprowadził do nauki takie terminy jak: „masochizm”, „sadyzm”, „morderstwo z lubieżności”, które na stałe weszły do terminologii naukowej. W referacie zaznaczono, że dorobek kryminologiczny Leona Wachholza w Polsce jest niemal nieznan, a zaliczanie naukowca do lombrozjańskiej antropologii kryminalnej jest błędne. Referentka podkreśliła, że prof. Leon Wachholz był początkowo pod wpływem teorii Lombrosa oraz teorii degeneracji Richarda Krafft-Ebinga, ale jego poglądy kryminologiczne ewoluowały. Wskazując wielkość Lombrosa, Wachholz uznał jego teorię za błędną i falsyfikowalną. Wpływ na zmianę poglądów Leona Wachholza miały osobiste doświadczenia, jako medyka sądowego, jak i osiągnięcia ówczesnej nauki europejskiej, którą uważnie śledził. Zgromadzeni mogli usłyszeć, że wygłoszona teoria prawa kontrastu Leona Wachholza nie została zauważona w świecie nauki. Teoria ta w swoim założeniu przedstawia otaczający świat składający się z przeciwieństw, gdzie także w człowieku występują przeciwieństwa wewnątrz, tzw. pierwiastki dobra i zła.

Po ostatnim wystąpieniu w tej sesji zaproszono zgromadzonych do krótkiej dyskusji nawiązującej do wcześniejszych wykładów. Prof. Jan Widacki, w ramach uzupełniania, podał kilka interesujących faktów z życia prof. L. Wachholza, a przy tym, że był on pierwszym kierownikiem, który kierował Katedrą oraz Zakładem Medycyny Sądowej Uniwersytetu Jagiellońskiego będąc profesorem tej uczelni.

Drugą sesję otworzył wykład pt. „Leon Wachholz – historyk medycyny”, przygotowany i wygłoszony przez mgr farm. Barbarę Wasiewicz oraz lek. med. Marię Dorotę Schmidt-Pospuła z Katedry Historii Medycyny Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przedstawiony został okres działalności Wachholza, który stanowiły zagadnienia historyczne dotyczące Wydziału Lekarskiego, jego przedstawicieli i szpitali krakowskich. W referacie przedstawiono również, że inne dzieła Leona Wachholza, m.in. o Ludwiku Teichmannie, wiedeńskiej szkole lekarskiej oraz dziejach kliniki lekarskiej w Krakowie, nad którymi pracował w Archiwum Dawnych Akt Miasta Krakowa oraz w Archiwum i Bibliotece Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wachholz napisał również szereg życiorysów i sylwetek wybitnych lekarzy, publikowanych w „Przeglądzie Lekarskim” oraz przygotował życiorysy 24 osób dla Polskiego Słownika Biograficznego.

Kolejny referat przygotowała lek. med. Katarzyna Grządziel z Katedry Historii Medycyny Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego, pt. „Leon Wachholz na drogach psychiatrii”. Referentka zwróciła uwagę, że Leon Wachholz był jednym z głównych pionierów nauki z zakresu psychiatrii i psychologii sądowej w Polsce, twórcą nowoczesnego podejścia, opartego o metodykę naukowo-eksperymentalną. Profesor Wachholz poświęcił psychopatologii sądowej wiele publikacji w polskich i zagranicznych czasopismach oraz rozdziały w swoich podręcznikach medycyny sądowej. Był również autorem pierwszego obszernego opracowania, wydanego w roku 1923, podręcznika pt.: *Psychopatologia sądowa na podstawie ustaw obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej*.

Dr Anna Ibek z Krakowskiej Akademii im. Frycza Modrzewskiego przedstawiła „Dorobek Leona Wachholza w zakresie kryminalistyki”. Prelegentka w swoim referacie wskazała, że obok medycyny sądowej Leon Wachholz był jednym z pionierów polskiej kryminalistyki. Jako pierwszy w Polsce, w swoim podręczniku z 1899 roku, opisał daktyloskopię, a także metody zabezpieczenia śladów na miejscu zdarzenia, a w sądowym dowodzeniu winy zajmował się również śladami narzędzi i grafologią sądową.

Ostatni referat, zamykający tę część konferencji, przedstawiła mgr Anna Szuba-Boroń, pt. „Wojna a zbrodnia. Studium kryminologiczne – Leona Wachholza z punktu widzenia współczesnej kryminologii”. Prelegentka w swoim

wystąpieniu przedstawiła problematykę popełnianych przestępstw w okresie wojny. Zaprezentowała również rozważania prof. Wachholza, mające dać odpowiedź na pytania czy wojna światowa w ogóle wpłynęła na część zbrodni, na ich jakość? Czy wzrost liczby przestępstw jest bezpośrednim czy tylko pośrednim następstwem wojny? Jak w przyszłości można zapobiec ujemnemu wpływowi wojny na zjawisko zbrodni?

Pierwszym wykładem trzeciej sesji panelowej był referat dr Ewy Plebanek z Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, pt. „Relacje między prawem karnym a XIX-wieczną moralnością w dziełach Leona Wachholza”. Prelegentka przedstawiła pozytywistyczny paradygmat nauki, a także przybliżyła pozytywną szkołę prawa karnego – szkołę antropologiczną i socjologiczną jako owoc pozytywizmu. Przeszawiła przestępstwo jako „zjawisko biologiczne”, a także koncepcję pozytywistyczną jedności nauki według Leona Wachholza oraz F. Von Liszta. Omówiła również cele i funkcje kary według Wachholza, F. Von Liszta oraz Juliusza Makarewicza, a także zasadę winy i *ultima ratio* w tzw. wychowawczym karceniu nieletnich wg. L. Wachholza. Zaprezentowała ponadto stosunek pozytywistycznej szkoły prawa karnego i moralizmu prawa, jak też krytyczny stosunek L. Wachholza do eugeniki.

Drugi referat przedstawiła mgr Angelika Rzeźniczak z Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, pt. „Leon Wachholz jako humanista”. Doktorantka przedstawiła osobę profesora jako znawcę, wielbiciela teatru, literatury i sztuki. Humanista Leon Wachholz tłumaczył poezję Friedricha Schillera oraz Johanna Wolfganga von Goethe’a, pisał wiersze oraz prace z pogranicza filozofii i medycyny. Jednocześnie wykorzystywał swą wiedzę do badań historycznych. Był członkiem komisji przy otwarciu szczątków ks. Piotra Skargi oraz autorem opinii sądowo-psychiatrycznej o stanie umysłowym króla Bolesława Śmiałego. Leon Wachholz występował jako biegły z zakresu medycyny sądowej przy rozwiązaniu sprawy znalezionych szkieletów na Wawelu w 1913 r. Prelegentka zwróciła uwagę, że Wachholz szukał również towarzystwa w gronie wybitnych jednostek ze świata literackiego, muzycznego i artystycznego. W latach studenckich byli to: Kazimierz Tetmajer, Wyspiański, Rydel, w późniejszym życiu Jacek Malczewski, Konstanty Laszczka, Leon Wyczółkowski, Teodor Axentowicz, Włodzimierz Tetmajer, a także Żeromski i Boy-Żeleński. W kontaktach tych Wachholz, zajmując się na co dzień medycyną sądową, mając do czynienia ze zbrodnią i jej ofiarą, szukał wytchnienia i wyciszenia. Był członkiem Klubu Chronowskiego, który został założony w kawiarni Grand Hotelu. Miejsce te odwiedzali profesorowie Akademii Sztuk Pięknych, profesorowie Uniwersytetu Jagiellońskiego, dziennikarze, architekci – elita umysłowa ówczesnego Krakowa. Referentka uwydatniła osobę Jacka Malczewskiego, którego tak zaabsorbowały spotkania

z profesorem, że zaczął częściej odwiedzać Zakład Medycyny Sądowej, gdzie malował studia zwłok. Leon Wachholz sam posiadał talent literacki i duszę artysty, którą wykorzystywał w swoich artykułach z dziedziny medycyny oraz literatury. Swoje wspomnienia i przemyślenia zapisywał w *Pamiętnikach*, które do dziś nie zostały opublikowane, a ich rękopisy do dziś znajdują się w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej.

Ostatni referat trzeciej sesji, a zarazem całej konferencji, wygłosił prof. dr hab. Jan Widacki – „Wykład habilitacyjny Leona Wachholza – wprowadzenie do kryminologii pozytywistycznej”. Profesor przedstawił w nim ewolucję poglądów Leona Wachholza na przestrzeni lat pracy naukowej i badawczej. Z końcem XIX wieku Uniwersytet Jagielloński przeżywał najlepszy okres w całych swych kilkusetletnich dziejach. Na wydziale lekarskim pracowało wówczas wielu uczonych światowej klasy, a wśród nich m.in.: Ludwik Teichmann, Napoleon Cybulski, Ludwik Rydygier. Medycynę sądową w tym czasie wykładał Leon Blumenstock (w 1892 zmienił nazwisko na Halban). Leon Wachholz studia ukończył w roku 1890, a habilitował się cztery lata później na Uniwersytecie Jagiellońskim z zakresu medycyny sądowej. Tytuł wykładu habilitacyjnego Leona Wachholza brzmiał: „O obłąkaniu moralnym ze stanowiska antropologii kryminalnej”. Prelegent zwrócił uwagę, że Leon Wachholz dobrze rozumiał aktualny stan medycyny sądowej. Widać w tym zarówno wpływ nowoczesnej wówczas teorii Lombrosa, jak i teorii degeneracji Benedicta Augustina Morela, rozwiniętej przez Krafft-Ebinga. Przez rok wykładał medycynę sądową na Wydziale Prawa Uniwersytetu Lwowskiego, powrócił do Krakowa, gdzie w roku 1896, w wieku lat 29, został profesorem nadzwyczajnym, a rok później zwyczajnym. Profesor Jan Widacki zauważył, że uczniowie Leona Wachholza w okresie międzywojennym obsadzili większość katedr medycyny sądowej w Polsce.

Po zakończeniu ostatniego referatu dr hab. Tomasz Konopka rozpoczął panel dyskusyjny, podczas którego przytoczono kilka interesujących historii z życiorysu prof. Leona Wachholza. Podsumowaniem konferencji stała się teza, że dorobek naukowy Leona Wachholza, ponad 200 pozycji (w tym prace z zakresu medycyny sądowej, prace historyczne, podręczniki i inne), mimo upływu lat, wciąż w dużej mierze pozostaje aktualny i inspirujący.

Formuła konferencji okazała się zajmująca. Przedstawione referaty ukazały Leona Wachholza nie tylko jako lekarza, wykładowcę, wychowawcę, humanistę o szerokich zainteresowaniach, ale jako najwybitniejszego przedstawiciela polskiej medycyny sądowej w XX w. Niezwykle inspirujące wystąpienia stanowią punkt wyjściowy do ukazania się pokonferencyjnej publikacji dotyczącej historii życia prof. Leona Wachholza, dzięki któremu polska medycyna sądowa znalazła się w czołówce Europy. Miłym akcentem upamiętniającym

prof. Leona Wachholza jest również fakt, że na grobowcu, w którym spoczywa po upływie 75 lat od śmierci zostały umieszczone po raz pierwszy dane z jego imieniem, a uczestnicy mogli stać się fundatorami poszczególnych liter zakupionych w formie „cegiełek”.

Ryc. 3 Tablica nagrobna znajdująca się na grobie rodzinnym Leona Wachholza

Źródło: Zdjęcie wykonano na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie, 15.05.2017 r.